

AZ ORSZÁGOS NEMZETI KLUB KIADVÁNYAI

A
PARLAMENTARIZMUS
SORSA

EGYED ISTVÁN

ELŐADÁSA

AZ ORSZÁGOS NEMZETI KLUBBAN

1941. DECEMBER 17-ÉN

BUDAPEST, 1942

KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA

I. Mikor 1896-ban Kuncz Ignác, a kolozsvári egyetemen a politika tanára, a Magyar Tudományos Akadémián az önkormányzatról székfoglalóját tartotta, előadását a következő szavakkal fejezte be: „Midőn e dolgozatban az állami önkormányzatot világtörténeti lényege szerint, mint a klasszikus világ polgári erényének angol és magyar folytatását rendszeresen feltüntetni iparkodtam, meglehet, hogy elhagyott oltárnál áldoztam, de egy bizonyos, hogy korunkban állami önkormányzat nélkül nincs állami szabadság”.¹

Önkénytelenül is ezek a szavak jutottak eszembe, amikor a mai előadás anyagát összeállítottam. Vájjon, én is nem elhagyott oltárnál áldozok-e, amikor a *parlamentarizmusról*, annak múltjáról, jelenéről és jövőjéről szólok. Nekem hitem és meggyőződés, hogy nem. És hogy ezt a hitet és meggyőződést megerősítem a hozzám hasonló gondolkozású hallgatóim lelkében, épp ezért választottam előadásom tárgyául a parlamentarizmus kérdését.

Az kétségtelen, hogy a mai koreszmék és világáramlatok ellentétesek a parlamentarizmus gondolatával. Azoknak azonban, akik a kérdéseket nagyobb történeti távlatból és az eszméket belső jogosultságok szempontjából szeretik vizsgálni és nem mennek feltétlenül divatos jelszavak után, kötelességük az esetleg átmenetileg elhagyott oltárnál is áldozni és közrehatni a jövő fejlődés irányának a kijelölésében.

¹ Kuncz Ignác: Az állami önkormányzatról, Budapest, 1897. 70. lap.

Meggyőződésem szerint korai még és mindig túlzás is marad a parlamentarizmus végleges bukásáról vagy teljes csődjéről beszélni. A parlamentarizmus csak válságos korát éli. A fejlődés ebben a kérdésben is — mint legtöbbször — hullámvonalban történik; a virágzást szükségképen hanyatlás, a hanyatlást megint megerősödés követi. Hisz minden rendszer többé-kevésbé magában hordja hanyatlásának csíráit, a visszasságok kiütkezése viszont a fejlődésnek és megerősödésnek új lendületét adja. A parlamentarizmus ugyanis azok közé az *örök értékű eszmék* közé tartozik, amelyeket lehet átmenetileg visszaszorítani vagy teljesen mellőzni, de végleg elhantolni soha; a parlamentarizmus "hantjaiból — mint már annyiszor — most is és mindig is, új és új életre fog kelni, minthogy elválaszthatatlanul függ össze az emberi eszméről és hivatásról vallott fogalmainkkal. A parlamentarizmus hódító ereje nem veszhet el, ameddig van hit az emberi méltóságban és szabadságban. Hogy azonban a parlamentarizmusnak ezt az örök hivatását és uralkodó jelentőségét megérteni és méltányolni tudjuk, ismerünk kell lényegét, kialakulását és történetét, európai és magyar helyzetét.

II. Nem kívánok a parlamentarizmusról minden vonatkozásban teljes képet rajzolni; csupán rövid elméleti alapvetést adok és főleg a magyar fejlődést ismertetem.

Parlament a nemzeti képviselőlet megjelölésére szokásos kifejezés, amely a középlatin *parliamentum* alapján és az angol *parliament* szó közvetítésével terjedt el a közhasználatban annyira, hogy azt az egyes államokban és nálunk is a törvényesen megállapított név: országgyűlés, nemzetgyűlés, stb. mellett és helyett általában használják. A parlament tehát az országgyűlés, így a nemzet képviselőlete, azaz az a testület, amely által a nemzet vesz részt az államhatalom gyakorlásában. A parlament e szerepéből természetesen következik annak fontossága az államéletben. Minthogy a

nemzet az alkotmányos berendezésű államokban minden hatalom alapja és forrása, természetes, hogy a nemzetet képviselő országgyűlés az állam szervezetében uralkodó szerepet játszik; vagy egyedül gyakorolja az államhatalmat, vagy legalább döntő részt kap az államhatalom gyakorlásában.

Parlamentarizmus tehát annyi, mint országgyűlési rendszer és a lényege az, hogy a közhatalom gyakorlásában a nemzet képvisellete útján intézményesen és állandóan részt vesz. Az országgyűlési rendszer vagy parlamentarizmus így az állam alkotmányos berendezését, illetőleg magát az alkotmányosságot jelenti és ennyiben ellentétes az önkényuralommal, diktatúrával, mely mellett az államhatalmat valamely személy, csoport vagy osztály önkényesen gyakorolja s maga a nemzet az államhatalom gyakorlásában a maga egészében és közvetlenül nem vesz részt.

A parlamentnek szerepét és a parlamentarizmusnak fogalmát egyes írók nem jelölik meg elég határozottan és a közfelfogás sem látja mindig tisztán. Némelyek a törvényhozó szerepre helyezik a súlyt és az országgyűlést egyszerűen törvényhozó testületnek mondják. Az igaz, hogy az országgyűlés fő hivatása részvétel a törvényalkotásban, de a kifejezés még sem szabatos, minthogy egyrészt a törvényalkotásban az államfő is részt vesz, másrészt az országgyűlés feladata, különösen parlamentáris kormány formájú államban, a kormányzat irányítása és ellenőrzése is. Viszont mások a parlamentarizmus lényegét épp a parlamentáris kormányrendszerben látják, holott a parlamentáris kormányforma a parlamentarizmusnak csak egyik és nem is feltétlen meglévő elágazása; az Északamerikai Egyesült Államokban például van országgyűlési rendszer parlamentáris kormányzat nélkül. A parlamentnek szerepe és jelentősége különféle államokban és különféle korokban más és más lehet; lényegét azonban mindenütt és minden korban abban kell keresnünk és megtalálnunk, hogy az országgyűlésben a

nemzet vesz részt képviselete útján az *államhatalom* gyakorlásában. Államhatalom alatt ebből a szempontból természetesen úgy a törvényhozó, mint a végrehajtó hatalmat is érteni kell; az országgyűlés így az államélet egyetemes alap-szerve.

Az országgyűlési intézmény belső *indokoltságát* elsősorban az adja meg, hogy általa az állam polgárainak módja van a közügyek intézésére befolyást gyakorolni. Az egyes állampolgároknak ugyanis egy bizonyos szellemi színvonal elérése esetében a közügyekről véleményük alakul. Az egyes a közület tagja, tehát a közügyek az ő ügyei is; az ember öntudatos lényével lenne ellentétben, ha nem gondolkoznék ezekről a közügyekről és teljesen közömbösen és részvétlenül engedné át magát a hatalom irányításának, ha csak tárgy és eszköz lenne a hatalom kezében. Az egyes állampolgár, aki munkájával és egyéb szolgáltatásaival, vérével és pénzével az államot fenntartja, előbb-utóbb befolyást igényel arra, hogy az állam vérét és pénzét mire használja, hogy az állam milyen utat követ és politikát folytat. Az egyest alávetttségi helyzetéből, alattvalói szerepéből épp az emeli öntudatos állampolgári minőségre, hogy a köz céljairól, feladatairól, azok valósítási módjáról elképzelése, álláspontja van, hogy ezt az álláspontot ki is kívánja fejezni és másokat is meggyőzve, a közügyek intézésére befolyást kíván gyakorolni.

A parlamentarizmus tehát elsősorban eszköz arra, hogy az állampolgárok a közügyekre *befolyásukat* érvényesítsék, a hatalom alávettjeiből a hatalom részeseivé legyenek. Ez érdeke az egyesnek és folyománya öntudatos állampolgári minőségének, de érdeke az államnak is. Ha ugyanis az egyesek a közügyekkel nem törődnek, a társadalom nem érdeklődik az állam fejlődésének kérdései iránt, akkor az állam gyöngül meg és megszűnik erejének főforrása és ható tényezője. Ha pedig az egyes állampolgárok egyenest el vannak

zárva a közügyekre való befolyástól, ez előbb-utóbb elégedetlenséget, forrongást kelt, a befolyások törvénytelen érvényesülési utakat keresnek és esetleg forradalomban robbannak ki. A parlamentarizmus mindkét veszélyt megelőzi, amikor a nemzet képviselőtét megszervezve, törvényes utakat és módokat biztosít arra, hogy a közügyekben minden arra alkalmas állampolgár véleménye szavazata és képviselője útján megnyilvánulhasson.

A parlamentarizmusnak azonban az állam életében nemcsak, és elsősorban nem az a jelentősége, hogy az egyének a közügyekre való befolyását biztosítja és az egyesek részéről fenyegető veszélyeket elhárítja; egyoldalúság lenne a parlamentarizmus jelentőségét csak az állampolgárok szempontjából méltatni. Főrendeltetése az egyéni akaratoktól független *nemzeti akarat* kifejezésre juttatása. Ha azt mondjuk, hogy az alkotmányos államban a nemzet akarata uralkodik, akkor módot kell keresnünk és találnunk arra, hogy ez a nemzeti akarat minél megbízhatóbb módon kifejezésre juthasson. A parlamentarizmus eszköz arra, hogy az egyéni felfogások ne jussanak az egyesek túlzó individualisztikus felfogásában érvényesülésre, az egyesek végletes elképzeléseiben valószínűsítésre. A választások gépezetén át és az országgyűlés kohójában a sok egyéni nézet és törekvés, a sok ellentétes érdek, a különféle párt- és osztályszempont össze-súrlódva és kiegyenlítődve olyan eredőbe torkollik, amelyet egyetemes közszempontnak, nemzeti érdeknek lehet minősíteni. Az országgyűlésen kifejezésre jutó akarat azonban már nemcsak eredője az állampolgárok külön akaratainak, hanem az államszemélyiségnek az egyesekétől elvonatkoztatott akarata. A parlamentarizmus a nemzetet ön jogúvá, szabaddá teszi, módot ad az önelhatározásra, az önrendelkezésre, az uralomra; a nemzet épp azért tud az államban az egyesektől külön életre kelni, hogy van külön akarat-kifejező szerve az országgyűlésben. Ahogy Concha Győző

mondja, a képviseleti jellegű törvényhozó szerv által az állam kiválik a társadalomból és az abból való eredete, az azzal való összefüggése ellenére önállósul vele szemben; a képviseletben önálló erő teremtetik az ember eszméjének valósítására.²

Így a parlamentarizmus útján egyrészt megvan a lehetőség arra, hogy a nemzeti akaratra minden polgár az a külön elgondolása alapján befolyást gyakorolhasson, de a parlamentarizmus másrészt ezeket az egyéni elgondolásokat a közérdek nevezőjére hangolja át és azoktól független nemzeti akaratot fejez ki. Amikor Rákóczi azt mondja, hogy a magyarok nem a fejedelmeknek, hanem a törvényeknek alattvalói, akkor tulajdonképpen azt fejezi ki, hogy az államban nem egyéni akarat uralkodik, hanem az egyetemes nemzeti akarat. így olvad összhangba a parlamentarizmus útján egyén és köz, rész és egész, különleges és egyetemes, társadalom és állam, szabadság és tekintély. Vájjon van-e más rendszer, amely ezt a kettős feladatot csak megközelítőleg is hasonló eredménnyel tudná elérni?

A hivatása magaslatán álló parlament a nemzetnek nemcsak képvisellete, szerve, hanem a nemzeti életnek vezetője, a nemzet igazi *nevelője*. A parlament tanácskozásai felkeltik az érdeklődést a közügyek iránt. A parlamenti ellentétek és viták, érvek és ellenérvek rádöbentik az egyest, hogy az ő kicsinyes egyéni szempontjain, elfogult osztály- és pártérdekén felül figyelembe kell venni más körülményeket is és ráeszmél arra, hogy elsősorban a közérdeket kell keresni. Ezáltal bővül látóköre és mindjobban azonosítja magát a nemzetegésszel. A parlamenti tanácskozások hullámai tovább gyűrűznek sajtóban, gyűléseken, klubokban és alakítják a közvéleményt. Kossuth országgyűlési tudósításait egykor feszült érdeklődéssel várták

²Politika, I. kötet. Alkotmánytan. 2. kiadás. 434. lap.

országszerte; a napi sajtó a kölcsönhatást a parlament és a nemzet között természetesen még megsokszorozza. A parlament így valóban a nemzeti élet vezető testülete, központja lesz. Mire valamely ügy az országgyűlés tanácskozásaiban eljut a döntésig, addigra a nemzeti közvélemény is kialakul, a nemzeti élet különböző fórumain megérlelődik a közfelfogás s a parlamenti határozatban már annak hatása is kifejezésre jut.

A parlamentáris rendszer rendkívül fokozza a *törvények tekintélyét*, és ezzel elősegíti azok könnyű végrehajtását. A nemzet mindig könnyebben veti magát alá olyan szabálynak, amelynek alkotásában közvetlenül vagy közvetve közreműködhetett, amelyben tehát a saját akaratát véli felismerni. A nemzetre megkérdezése nélkül rákényszerített (oktrojált) szabálynak nincs tekintélye. Közismert, hogy őseink mennyi érdemben sokszor helyes szabályzat végrehajtását akadályozták meg csak alkotásuk törvénytelen módja miatt. A parlamentarizmus így a nemzeti életbe megnyugvást, összhangot visz.

Az országgyűlésen kifejezésre jutó nemzeti akarat *hátvédet* ad a kormányzat működésének. A nemzeti képviselőre támaszkodó kormány egész más erővel tud fellépni kinn és benn, mint az országgyűlési támogatást nélkülöző, vagy az országgyűlés intézményét mellőző, azzal szembe helyezkedő kormányzat. A parlamentáris kormány mindig hivatkozhatik a nemzet támogatására, az országgyűlés bizalmára és így olyan erőfeszítéseket is megvalósíthat, amelyre más kormány csak erőszak alkalmazásával vagy megfélemlítéssel vállalkozhatik. A parlamentáris kormány a nemzeti közvélemény hangszerén művészettel játszva, a parlament útján könnyedén kicsalhatja azokat a hangokat, amelyek törekvéseit nyíltan, ha kell: burkolva, megalapozzák, tetteit befelé és külföld előtt alátámasztják.

A parlament működése azonfelül állandó biztosítéka a kormányzat törvényességének és helyes irányának. Azáltal, hogy az országgyűlés a minisztérium gazdálkodását rendszeresen ellenőrzi, ténykedéseit szó tárgyává teheti (interpelláció), a kormányt felelősségre vonhatja és esetleg meg is buktathatja: az önkénynek, visszaélésnek és a hatalmi túlkapásnak lehetősége erősen korlátozódik. A kormány működése állandó *bírálat* tárgya lesz. Annak tudatában, hogy minden tényéért és mulasztásáért állandóan helyt kell állania a parlament és ezzel a nagy nyilvánosság fóruma előtt, működésében szabatosságra, gondosságra, megfontoltságra és a kellő gyorsaságra kényszerül. Az akadékoskodások és gyanúsítások elnémulnak, ha a kifogások előterjesztésére nyilvános mód van biztosítva és a kellő választ megkapják.

A parlamentarizmus nagy előnye a *folytonos megújulás* lehetősége és kényszere. A fejlődést és az alakulást biztosítja az országgyűlés tagjainak folyton tartó természetes kicserélődése. Mindig új egyének, új rétegek és korosztályok friss erővel léphetnek és lépnek is az országgyűlési intézmény szolgálatába; a megállapított keretek új és új tartalommal töltődnek meg. A kicserélődés fokozatos és folytonos, ami által egyrészt a nagyobb megrázkódások könnyebben elkerülhetők, másrészt a természetes fejlődés biztosítva van. Amíg abszolutisztikus berendezésű államokban az államhatalmat gyakorló személy (diktátor, vezér, monarcha) személyében beálló változások gyakran az államélet nagy zavarait vonják maguk után, addig a nemzet képviselőjének megújulása a folytonosságot megtartja és különböző korokat nagyobb megrázkódtatás nélkül köthet össze. A parlament megújulása természetesen a kormányok változását is elősegíti, aminek — ha nem túlgyorsan történik — szintén előnye van.

Ha az országgyűlés a nemzet képviselője, az országgyűlési intézménynek természetesen úgy kell *megszervezve*

lennie, hogy az valóban alkalmas és méltó legyen a nemzeti akarat kinyilvánítására; úgy kell megszervezve lennie, hogy az említett feladatokat teljesíteni képes legyen. Kell tehát, hogy a parlament elsősorban visszatükrözze a társadalom meglévő tagozódását; hogy az országgyűlésen minden társadalmi osztály és minden fő foglalkozási csoport jelentőségéhez arányban szóhoz juthasson; hogy a nemzet legjobbjai bebocsátást nyerjenek a törvényhozás műhelyébe; hogy az országgyűlést magas hivatásának tudata minden más szempont kizárásával vezérelje; hogy szélsőséges törekvések és elenyésző kisebbségek az alkotó munkát ne zavarhassák meg; hogy a tanácskozások alaposága, szakszerűsége és komolysága a törvények jóságát biztosítsa, hogy a tanácskozások színvonala az országgyűlési intézménynek benn és külföldön tekintélyt szerezzen. Természetesen az országgyűlési intézménynek ezt az ideális rendjét jogi eszközökkel megvalósítani rendkívül nehéz, gyakorlatilag elemi csak kivételesen lehetséges. A szűkkörű választójog a parlament elhivatottságát teszi kétesé, a túlságosan kiterjesztett viszont a színvonalat szállítja le és a demagógiát fokozza; a nyílt szavazás esetleg akadályozza a közvélemény szabad nyilvánulását, a titkos viszont szabad utat nyit a felelőtlenségnek; az egyéni választási rendszer meghamisítja a pártok megoszlási arányát, a lajstromos választási rendszer viszont lazítja a választóközönség és a képviselők között nélkülözhetetlen kapcsolatot; a túlnagy választókerületek a képviselő kinevezését segítik elő, a túlkicsinyek pedig a lokális érdekeket hangsúlyozzák túlságosan; a közvetlen választás akadálya lehet a jó kiválasztásnak, viszont a közvetett választás elszakíthatja a parlamentet a nemzeti közvéleménytől; a kétkamarás rendszer meglassíthatja a törvényhozás ütemét, viszont az egykamara nem vet elegendő gátat az elhamarkodásnak.

Az országgyűlési rendszer megszervezésénél mutakozó ezek az ellentétek és nehézségek igazolják, hogy a parlamentarizmus tulajdonképpen nem is jogi szerkezet, hanem inkább *lehetőség, ideál*, amely után az államok törekedhetnek, amelyeket azonban állandóan és teljesen megvalósítani, életrekelteni lehetetlen. Ezek az ellentétek és nehézségek igazolják azt is, hogy a parlamentarizmus nem lehet minden korban és minden államban azonos szerkezetű, hanem mindig a viszonyokhoz kell alkalmazkodnia, fejlődnie és átalakulnia, hogy az alapgondolat, a tulajdonképeni cél: a nemzet részvétele a közhatalomban megmaradjon. De az említett ellentétek és nehézségek azt is igazolják, hogy a parlamentarizmus minden formája már magában hordja hanyatlásának indító okait is. Ami megfelel egy országban, vagy egy kornak, az nem lehet feltétlenül jó más országban és nem maradhat feltétlenül helyes egy más korban. Minthogy pedig a parlamentarizmus jogi szabályozása nem követi mindig híven a változó idők változó igényeit, gyakran megkopik és tekintélyét veszti. Azonfelül a parlamentarizmus beválása mindig azokon az embereken múlik, akik benne vezetőszerpet játszanak; ezek tekintélyével emelkedik vagy hanyatlik, kiteljesedik vagy megrokkann.

III. Az országgyűlési rendszer *régi eredetű*, öntudatos nemzetekben mindig megvolt az a törekvés, hogy saját sorsuk urai legyenek, hogy a jogot a nemzet akarata állapítsa meg, hogy az állam élet irányát ők szabják meg. E törekvésnek nyomai és eredményei az ókortól kezdve minden korszakban megtalálhatók. Igaz azonban, hogy ez a törekvés nem tudott mindenkor és mindenütt érvényesülni; uralkodói önkény, egyes társadalmi osztályok önzése gyakran akadályozta a nemzet befolyását, illetőleg uralmát. A fejlődés rendes útja az volt, hogy az államfő abszolút hatalma fokról-fokra engedni volt kénytelen és a folyton erősödő társadalmi osztályok mind szélesebb körben nyertek bebecsá-

tást a törvényhozás asztalához; a kezdetben szűkkörű királyi tanácsból a mind szélesebb népi alapokra támaszkodó országgyűlés fejlődött, s a tanácsadás szerény keretei a törvényhozásnak, valamint a végrehajtás ellenőrzésének mind hatalmasabb jogkörévé bővültek. így lett az országgyűlési rendszer az alkotmányosság természetes alkatrésze, lényege, amelyért a nemzetek annyi időn át annyi küzdelmet folytattak. A parlamentarizmus virágkorát a múlt század második felében érte el, amikor is minden kultúrállam alkotmányának nélkülözhetetlen alkatrésze, alappillére lett.

A *magyar országgyűlés* fejlődése is ezt az irányt mutatja. Mégis megkülönbözteti, kitünteti a mi országgyűlésünket egyrészt a korai megalapozás, másrészt a fejlődésnek megszakítatlan folytonossága. A környező államok hűbéries, patrimonialis berendezésével ellentétben, nálunk a szentkorona-tan szellemében a nemzeturalom igen korán érik ki általános nemzeti meggyőződéssé és a nemzeturalom eszköze: az országgyűlés igen gyorsan foglalja el vezető helyét a nemzet életében.

Minthogy a magyar alkotmány nemzeti alkotás, az államhatalom alapjává természetesen a nemzetet teszi. A szentkorona-tan értelmében a nemzettől ered minden hatalom és válságos időkben arra száll vissza. A nemzet a törvényhozásra befolyását az országgyűlés útján gyakorolja. Az országgyűlés a királlyal együtt az állami szuverenitás teljességét képviseli; ameddig azonban — mint ma — az államfői tennivalókat kormányzó látja el, az országgyűlés mint az állami szuverenitás egyedüli képviselője a törvényhozó hatalmat megosztatlanul gyakorolja. Az országgyűlés vezető szerepét jogi alapjaiban nálunk nem tudták megrendíteni sem zsarnoki törekvések és elnyomó kísérletek, sem új koreszmék és világáramlatok.

Ha az újabb történeti felfogás szerint megcáfoltaknak tekintjük is krónikásainknak, különösen *Kézai* Simon mes-

térnek, a vezérek korabeli nemzetgyűlésről közölt adatait és tanait, akkor is kétségtelen, hogy az országgyűlési intézmény kialakítására a törekvés igen korán jelentkezett őseinknél. Természetesen nem tűnt fel ez az intézmény egyszerre készen kialakulva, hanem szerény kezdetekből fokozatosan fejlődött és erősödött és lassanként nyerte el azt a formát és hatáskört, amely már az országgyűlési rendszer kétségtelen ismérveit *mutatja*. De épp ez a *szerves és megszakítatlan* fejlődés tette a nemzeti lélek jellegzetes meggyőződésévé a ragaszkodást a parlamentarizmushoz.

A királyi hatalom alkotmányos irányú korlátozásának kezdetei Szent Istvánig mennek vissza; úgy az Intelmek, mint István törvényei mutatják a királyi tanács nagy jelentőségét a törvényalkotásban. Ugyanezt igazolja a nemzet befolyása az új király kiszemelésére. A Szent László és Kálmán királyok alatt tartott zsinatok ugyan egyházi jellegűek, de akkor *még* állami és egyházi élet teljesen összeforrt. A székesfehérvári törvénykező gyülekezetek már a XII. századtól egyesítették az első király névünnepén a nemzet jobbait és ezek módot adtak a sérelmek előterjesztésére, megtárgyalására és orvoslására is; e gyűléseken a XIII. század óta a főpapok kötelesek voltak megjelenni, a nemesek pedig legalább megyéenként a követeket küldték el. Az 1279-ben Tétényben és 1298-ban Pesten tartott országgyűlések már egész kétségtelenül törvényhozási jellegűek, minthogy decretumok kibocsátásának képezik az alapját; és az 1298. évi decretum említi is, hogy az a rendek alkotása és az a király pecsétje mellett a főpapokét és bárókét is viseli. Természetesen rendszeresen visszatérő országgyűlésekről még ebben a korban nem lehet beszélni, de hogy az országgyűlés tartását már a XIV. században kötelezettségnek tekintették, azt különösen a főpapság részéről az országgyűlés elmaradása miatt emelt panaszok igazolják. *Szabályszerű elemévé* a magyar alkotmánynak az országgyűlés

tulajdonkép Zsigmond király idejében lesz (1435 : II. t.-c). ő az *első* király, aki kifejezetten elismeri, hogy törvényt csak a rendek hozzájárulásával lehet alkotni. Ezt elismeri 1462-ben az erőskezű Mátyás király is.

Verbőczy Hármaskönyve már világosan megállapítja hogy törvényt csak a király és nemzet együtt alkothat; a törvény vagy a király kezdeményezésére és a nemzet hozzájárulásával, vagy a nemzet kívánságára a király jóváhagyásával keletkezhetik. A törvény tehát különbözik a decretumtól, amely csak a király elhatározása. A törvény a királyt is kötelezi és azt módosítani csak a nemzet hozzájárulásával lehet. Ha figyelembe vesszük, hogy az angol köz jogászok a XIV. század második feléig viszik vissza a törvény és rendelet megkülönböztetését, akkor megállapíthatjuk, hogy annak a magyar jogfejlődés méltó párja.

Országgyűléseink a törvényhozás mellett csakhamar magukhoz ragadták az adómegajánlás jogát. Már a XIV. század végén találkozunk a hadiadónak országgyűlési megszavazásával; az 1504 :1. t.-c. pedig eltiltja, hogy a megyék országgyűlésileg meg nem ajánlott adót szedjenek és szolgáltatassanak be. Az országgyűlés feladatai közé tartozik azonfelül a király, nádor, koronaörök és a királyi tanácsosok választása, utóbbiak feleletre vonása, a hűtlenség felett való ítélezés, a nemzetközi szerződések és különösen a békekötések elfogadása, stb. Az országgyűlések 1608-ig az egész nemzetet egyesítették magukban és azon minden nemes ember jogosult volt megjelenni; mégis szokásba ment, hogy a szegényebb köznemesség megyéenként képviselőit küldte el csak az országgyűlésre és ezt a szokást 1608-ban törvényesítették. Vagyis a XVII. század elején már *teljes kifejlődésében* áll előttünk úgy szervezetileg, mint hatáskörében is az országgyűlési intézmény a mai modern értelemben.³

³ A fejlődést lásd bővebben: Timon Ákos, Magyar alkotmány- és jogtörténet.

Az országgyűlési rendszer fenntartásáért a nemzet gyakran volt kénytelen küzdelmet folytatni; az országot abszolút módon kormányozni kívánó uralkodókkal szemben az országgyűlési intézmény működésében látta az alkotmányosság lényegét és azért egyrészt újra és újra törvénybe iktatta az országgyűlés nélkülözhetetlenségét a törvényalkotásban, az adó- és újoncmegajánlásban, másrészt kötelezővé tette az országgyűlések tartását. Törvényeink hol évenként, hol legalább 3 évenként kívánják az országgyűlés összejöttét (1471 : L, 1498 : I., stb. t.-c.-ek), s hogy a királyi szék betöltetlensége vagy a király esetleges mulasztása az összejövetelre akadályul ne szolgáljon, bizonyos esetekre a nádort, az országbíró, sőt még a tárnokmestert is feljogosítják az országgyűlés összehívására (1485 : III., 1608 : III., 1618 : LVI. t.-c.-ek). Helyesen mondja *Concha*, hogy a törvényhozó szerv össze nem hívása „államcsíny, amely az államot a jog színvonaláról a merő külső erő színvonalára sodorja”;⁴ nem lehet eléggé becstülnünk annyi magyar nemzedék törekvését, amely az államot az országgyűlés működésbe hozásával és működésben tartásával meg akarta tartani a jog színvonalán, a törvény és alkotmány útján.

Az országgyűlés vezető szerepének fenntartása és biztosítása különösen az *1790. és 1848. évi törvényhozásokat* foglalkoztatta; míg azonban 1790-ben még a meglévő jogok szabatos meghatározása és védelem volt a cél, 1848-ban az országgyűlési intézmény fejlesztése és kiépítése lebegett már a törvényhozók szeme előtt.

Az 1790 : XII. t.-c. ünnepélyesen hangoztatja, hogy a törvények alkotásának, eltörlésének és magyarázatának hatalma Magyarországon a törvényesen megkoronázott fejdelmet és az országgyűlésre törvényesen egybegyűlt országos karokat és rendeket közösen illeti és rajtuk kívül nem

⁴ Concha Győző: Politika, I. kötet, 2. kiadás, 595. lap.

gyakorolható; a király nem kormányozhatja az országot rendeletekkel (pátensekkel), hanem a végrehajtó hatalmat csak a törvények értelmében gyakorolhatja. A XIII. t.-c. szerint az országgyűlést minden harmadik évben kell összehívni, de előbb is, ha az ország java és szüksége úgy kívánná; a király az országgyűlési törvények végrehajtásáról gondoskodni köteles. A XIX. t.-c. szerint a király a lakosok megterhelését úgy pénzben, mint terményekben, valamint újoncokban csak az országgyűlésen fogja szorgalmazni, s az adó mennyiségét mindig az országgyűlés állapítja meg.

Az 1848 : IV. t.-c. előírja az országgyűlés évenként való tartását, biztosítja a házak önkormányzatát, a tárgyalások nyilvánosságát, szabályozza a király elnapolás! és feloszlatási jogát. Az V. t.-c. az alsó táblát népképviselői alpra helyezi. A III. t.-c. behozza az országgyűlésnek felelős kormányzatot, a királyi elhatározások érvényét miniszteri ellenjegyzéshez köti, és törvénytelenység esetében az országgyűlést feljogosítja a miniszterek vád alá helyezésére és megbüntetésére is. A VIII. t.-c. az adózási kulcs megállapítását az országgyűlésnek tartja fenn. A XVIII. t.-c. az országgyűlési tárgyalások hív szellemben való ismertetésére büntetlenséget állapít meg.

1866-tól — a rövidebb ideig tartó megszakításokat (a Fejérváry-kormány, valamint a nép- és tanácsköztársaság idejét) nem számítva — az országgyűlési intézmény *állandóan működésben van*, a magyar államélet állandó és központi szerve; nem lehet megszakításnak tekinteni a nemzetgyűlés korszakát (1920—26), minthogy az szintén a nemzet bizalmára támaszkodva vezette egy elkerülhetetlen átmeneti időszakban az ország ügyeit és visszaállította az országgyűlés működését. Ez alatt a hétévtizedes idő alatt idő és mód volt a parlamenti jog különféle ágazatait kialakítani és korszerűvé fej éleszteni; a két ház szervezeti kérdései és a választójog mellett a mentelmi jog, az összeférhetelenség, a

házsabályok, a választási bíráskodás, a két ház viszonya és sok más e körbe vágó kérdés nyert írott vagy íratlan szabályok által e korszakban gyakran új és új rendezést és így parlamenti jogunk jelentékeny és fokozatos fejlődésen ment át.

Azonban nemcsak a parlamenti jog egyes részei fejlődtek ki és alakultak át, hanem természetesen *rendszeres parlamenti élet* is fejlődött, amely erőben és színvonalban semmivel sem maradt hátra más államok parlamenti élete mögött. Az 1825 és 1848 között tartott magyar országgyűlések színvonalával szemben ugyan kétségtelenül hanyatlás mutatkozik, de ez csak az utolsó rendi országgyűlések rendkívüli értékét igazolja; a nemzet szellemi vezetői az új korszakban is megtalálták az utat a törvényhozás házába és az országgyűlések mindenkor bőven termeltek ki kiváló szónokokat és a kormány átvételére alkalmas államférfiakat. A parlamenti küzdelmek rendszerint a nemzeti közérdeklődés előterében voltak s élénk visszhangot keltve, gyakran vertek fel nagy hullámokat a sajtóban, a társadalmi életben és nem egyszer az utcán is, ami az országgyűlés nagy tekintélyét és hatóerejét igazolja (pl. véderő viták, közigazgatási reform, főrendiházi reform, egyházpolitikai javaslatok, stb.). S ha egy-egy törvény parlamenti tárgyalását kutatva, olvasgatjuk az Országgyűlési Naplók hatalmas és elsárgult köteteit, megállapíthatjuk, hogy a vitákat sohasem csak a politikai jelzőszavak és pártszempontok hangoztatása jellemezte, hanem mindig sok értékes megjegyzés, szakszerű és komoly hozzászólás, gyakran még ma is figyelemreméltó észrevétel hangzott el.⁵

Az Ausztriával való kapcsolat szempontja által korlátozva nem tudott ugyan kialakulni az egyes külföldi álla-

⁵ Az 1932. évi összeférhetlenségi törvényjavaslatra 1. szerzőtől: Országgyűlési összeférhetlenség.

mokban szokásos kormányzati váltógazdaság, de ezzel szemben viszont nálunk majdnem állandóan rendelkezésre állt olyan parlamenti többség, amely a nyugodt kormányzatot biztosította s egyrészt a gyors irányváltozásokat, másrészt a koalíciós kormányzat határozatlanságát kizárta. A magyar parlamentarizmus sajátja volt, hogy nálunk nem annyira a pártok váltották egymást a vezetésben, mint inkább a vezető párt belsőleg újult meg, kilépésekkel és csatlakozásokkal nyert mindig új szint és erőt, gyakran új vezéreket és így más irányt is; a többségi párt azonban sohasem kívánt csak egy társadalmi rétegre támaszkodni és egy elszigetelt vagy szélsőséges politikai irányzatot szolgálni, hanem mindig bizonyos összefogásra, kiegyenlítésre törekedett és így abban rendszerint a nemzeti társadalom minden kormányzati érzékű, alkotó munkára kész tagja, világnézetre és osztálytagozódásra tekintet nélkül, megtalálhatta helyét (pl. egységes párt). A magyar parlamentarizmus eredetisége és előnye, hogy tartós és erős kormányokat tudott magából kitermelni (Tisza Kálmán, Széli Kálmán, Bánffy Dezső, Tisza István, Bethlen István, stb.) és így beigazolta, hogy az alkotmányosság és tekintély nem egymást kizáró, de egymást kiegészítő fogalmak, azaz hogy igazi erőt és tartós tekintélyt az alkotmányosság ad a kormánynak.

A magyar parlamentarizmus tehát sohasem lett a nyugati demokráciák rendszerének szolgálai másolata; mindig mutatott fel eredeti vonásokat és egyrészt nem szűntek meg teljesen a rendi korszak hagyományai, másrészt a gyakorlatban a tekintélyi kormányzatot alátámasztotta.⁶

Természetesen a magyar parlamentarizmus sem volt mentes a hibáktól, ezek a hibák azonban egyrészt nem jelentkeztek túlerős mértékben, másrészt azokat az ország-

⁶ Tasnádi Nagy András: Der Geist der ungarischen Verfassung. Ungarn, 1942. Februarheft.

gyűlés maga igyekezett orvosolni. Az obstrukció, a képviselők egy részének erkölcsileg kifogásolható magatartása egyrészt a házszabályok, másrészt az Összeférhetetlenség ismételt szigorítását vonták maguk után. A parlamentarizmus tekintélyének utóbbi időben való aláhanyatlását talán nem is annyira az említett visszasságokra lehet visszavezetni, hanem az inkább az egész Európában jelentkező áramlatnak és korszellemnek visszahatása. Vizsgálunk kell tehát ennek a válságnak természetét és okait.

IV. Az kétségtelen, hogy minden rendszernek, a parlamentarizmusnak is vannak hátrányai, s előbb-utóbb jelentkeznek a hibái is. Hiszen a parlamentarizmus működése embereken múlik és minhog az emberekben mindig vannak hibák és tökéletlenségek, a parlamentarizmus érvényesülésében is mindig lesznek zökkenők. Az is kétségtelen azonban, hogy a parlamentarizmus működésében ezek a hátrányok és hibák soha annyira összetömörítve és kiélezve nem jelentkeztek, mint a legutóbbi évtizedekben; ez is volt az oka annak, hogy a nemzetek egyrésze kiábrándult a parlamentarizmusból. A parlamentarizmus észlelt *betegségei* főleg a következők: 1. a szellemi színvonal süllyedése, 2. az erkölcsi színvonal süllyedése, 3. munkaképtelenség és 4. kormányképes többségi párt kialakulásának megnehezülése.

A parlamentarizmus válsága a választójog fokozatos kiterjesztésével kezdődött és erősödött. A választójog túlságos kiterjesztése ugyanis általában az alsóbb néposzályok és a szélsőséges pártok előretörését hozta; a számszerű többség sokhelyt elnyomta az értékes és vezetésre hivatott elemeket. A parlamentbe tömegesen kerültek be olyanok, akik egyrészt magas törvényhozói hivatásuk átértésére és kellő teljesítésére képtelenek, másrészt hivatásukat csak a népszerűség megszerzésére és egyéni érdekeik kielégítésére használták fel. A tömegek kellő vezetés híján a szélsőséges irányok karjaiba szédültek, felszabadult a demagógia és a parlamen-

tek megszűntek a komoly alkotó munka színhelyei lenni, teret adtak az üres szereplésnek, személyi vitáknak, szenzációhajhászásnak, végnélküli botrányoknak. A parlamentek tagjai visszaéltek a részükre biztosított szabadságokkal, különösen a szólásszabadsággal, a parlament részére rendelkezésre álló felelőtlenséggel, a mentelmi joggal. A kormányzat a pártok martaléka lett, ezért bizonytalan irányú, folyton változó, határozott cselekvésre képtelen. A panamák sokhelyt egymást érték.

Az ismertetett jelenségek és tünetek érlelték ki a parlamentarizmus tekintélyének az aláhanyatlását. Egyes államokban lehetetlenné vált a folyamatos törvényhozási munka és így a törvényhozás funkciója a kormány kezébe csúszott át. Viszont a kormányzat bizonytalansága, a kormány gyors változásai leszállították az állam tekintélyét a társadalom előtt, de külföldön is, és így a parlamentarizmus hanyatlása a nemzet érdekeit is kockára tette.

Semmisem ábrándíthatja ki a nemzeti közvéleményt jobban az alkotmányos élet formáiból, mintha mind sűrűbben zavarják ezt az életet politikai botrányok; semmi sem veszélyeztetheti jobban a parlamentáris rendszer tekintélyét, mintha gyakrabban lebben fel a függöny a háttérben érvényesülő tisztességtelen és erkölcstelen törekvésekről. Ki lehet mutatni, hogy a parlamentarizmus hitelének aláhanyatlása egyes külföldi államokban rendkívül előmozdította a tekintélyi kormányzat rendszereinek uralomra jutását; minthogy a nemzet választott képviselői nem mutatkoztak méltóknak a beléjük helyezett bizalomra, a detronizált parlamentarizmus helyébe új ideálokat kereső tömegek a diktatúrák karjaiba menekültek. A parlament lejárt tekintélye helyett új tekintélyt kerestek, amely a közéleti erkölcs és a nemzeti öntudat visszaállítására alkalmasabbnak látszik, amely a kormányzatnak biztos irányt és állandóságot kölcsönözhet,

amely megfelelő erővel tud fellépni benn és külföldön egyaránt.

Ha megfigyeljük a parlamentarizmusnak említett betegségeit, a következőket állapíthatjuk meg: 1. a visszasságok nem minden államban jelentkeztek egyenlő mértékben; 2. a visszasságok jelentkezését a választói jog túlzott kiterjesztése rendkívül előmozdította; 3. a visszasságok elharapódzása a világháborút követő nagy lelki és gazdasági válságok idejében vált teljessé; és 4. a parlamentarizmus hanyatlása összefüggött azzal is, hogy egyes államokban a nép sorából származó kiváló vezérek megfelelő népszerűséggel övezve ragadták magukhoz az államügyek vezetését.

A parlamentarizmus betegségei inkább új és olyan államokban jelentkeztek, ahol a parlamentarizmusnak nem volt századokra visszamenő gyökere, és vagy elmaradtak vagy csak mérsékeltebben tűntek elő olyan államokban, ahol a parlamentarizmus hagyományai századokra nyúlnak vissza és ahol az országgyűlési rendszer szorosan összeforrott a nemzet gondolkozásával. Habár a választójog kiterjesztése egyes államokban már a század elején is rendkívül visszás tüneteket hozott felszínre, mégis a bajok azon nagy válságok idejében harapódtak el, amelyek az 1914-1918. évi világháború után egymást érték. A válságok áradatában nyugalmat vesztett emberiség lázasan keresett új berendezési formákat. A meglévő bajokat mind a parlamentarizmus rovására írta és nem vette figyelembe, hogy a bajok bármely más rendszer mellett is jelentkeztek volna; nem vette figyelembe, hogy amikor a társadalomnak egész szervezete megbomlik, abban még egy különben jó intézmény sem tud többé megfelelni hivatásának. Hogy felelhessen meg rendes hivatásának tökéletesen a parlament, amikor az államélet eddigi rendje teljesen felborulni vagy legalább ingadozni látszik. Az új irányok felé tájékozódást rendkívül előmozdította az a körülmény is, hogy egyes államok sorsának az intézését

olyan kiváló vezetők vették át, amilyen Mussolini, Hitler, Kemal, vagy Salazar.

Az említett megállapítások figyelembevételével nem lehet kétséges, hogy a parlamentarizmus ismertett betegségei nem ennek a rendszernek *szükségképeni vejejárói*, nem függnék össze elválaszthatatlanul az országgyűlési rendszer lényegével, hanem csak következményei, érthető kísérőjelenségei az átélt nagy megrázkódtatásoknak, az emberi lélek hatalmas válságainak. Ebben az esetben azonban a jövő útját nem a parlamentarizmus félredobásában kell keresnünk és megtalálnunk, hanem a betegségeknek a gyógyításában.

Az emberi önzés és gonoszság minden politikai rendszer mellett megtalálja érvényesülését; míg azonban az abszolutisztikus berendezésű államok elfajulás esetében rendszerint csak forradalmak vagy államcsínyek útján tudnak átalakulni, addig a parlamentarizmus rendszere a folytonos felfrissülés segítségével lehetővé teszi a bajok békés orvoslását és fokozatos kiküszöbölését. De különben akármilyen tökéletes legyen is a diktatúra — amint Concha Győző oly szépen mondja —, „Egyet nem adhat, nevezetesen nem adhat részt a polgároknak a szuverenitásában, nem adhat politikai szabadságot, ami pedig egyaránt nélkülözhetetlen úgy az állam, mint az egyén erkölcsi tökéletességéhez”. Ez a politikai szabadság éltető levegője, nélkülözhetetlen feltétele a nemzeti életnek, nélküle előbb-utóbb elsorvad a nemzeti öntudat. A diktatúra esetleg lehet átmeneti eszköz az örvény szélére jutott állam megmentésére, de nem lehet az alkotmány állandó alapelve; ellenkezőleg a diktatúrát csak az igazolhatja, hogy a nemzetet megerősítve minél hamarabb visszavezeti az alkotmányosság útjára.

A nagy és örök Széchenyi István mesterien fejti ki az alkotmányosság előnyét az abszolutizmussal szemben a Hunniában. Szerinte a nemzeti nagyságnak, jólétnek, műveltség-

nek és kultúrának alapja csak a szabadság lehet. A vak szófogadás kötelékeivel kormányzott népeknél nagyobb az egybehangzás; a szabadon való gondolkodás és a közdolgozokba avatkozás szüntelen hullámlásban tartja az országlást. A szabadság tüze — ha túlcsapongásait józanság fékezi — közlekedés és nemzeti erő által felülmúlhat mindent, amit egyesek parancsoltak és gondolatlan szolgák vittek véghez. A zabolátlan kormány által teremtett jólét és kultúra lehet fényes, de mindig hideg. Az önkény járszalagján tartott nép nem különb, mint az üvegházi növendék, akinek oldala mellől sohasem távozik a nevelő; az örökké támogatott növendékben éppúgy, mint a népben, amely helyett mindig más gondolkodik, valódi lelki súly nem fog kifejlődni soha. A szabad alkotmány milliányi emberfőt ébreszt gondolkodásra s ez az embert a világ urává dicsóíti. A szabad nemzetek — nem tagadhatni — sokszor gyulladásba lobbannak, de e veszedelmet gyógyíthatja a bölcsesség; a szolgaságba szenvedők aszúrkórját azonban még a bölcsesség sem orvosolhatja, csak a szabadság helyreállítása. A bölcs fejedelmek idején elért elsőbbséget a szolganépek csakhamar elvesztik. Testi és kivált lelki szabadság nélkül igazi biztonságban egy ország sem élhet. Ebből következik, hogy a szabad alkotmány áldása a lehető legnagyobb földi jó. A szabadszerkezetű alkotmány a földkerekség minden becsületes lakosát közelebb állíthatja józan emberi törekvéseinek végcéljához.

Természetesen azonban biztosítani kell a parlamentarizmus minél tökéletesebb működését. Nem szabad engedni, hogy a parlament érdekcsoportok kicsinyes játéka, személyes hajszák színtere legyen, hogy a protekció és kijárások túltengése, indokolatlan jövedelemhalmozás, előnyös gazdasági elhelyezkedések a közvélemény bizalmatlanságát kiváltsák. Az országgyűlési rendszer megtépázott tekintélyét, hanyatló hitelét helyre kell állítani, hogy a nemzet ismét szuverenitása teljességét láthassa benne.

De hogyan tudjuk visszaállítani a közvélemény bizalmát és a *parlament tekintélyét*? Az kétségtelen, hogy az országgyűlés tekintélyét elsősorban tagjainak értéke biztosíthatja. Törvényhozásunk hőskora az a kor volt, amikor ezelőtt egy évszázaddal az országgyűlés kiapadhatatlan forrása volt a magyar erőnek és tehetségnek, amikor Széchenyi, Deák, Kossuth, Kölcsey, Kazinczy, Wesselényi és annyi sok más titán irányította a magyar közéletet. Természetesen nagyon nehéz meghatározni, hogy melyek azok a tulajdonságok, amelyeknek a törvényhozóban szükségszerűen meg kell lenniük. Ideális szempontból talán kívánatosnak látszanék, hogy a törvényhozók a faj, hazafiság, erkölcs, szellem, jellem, műveltség, szónoki készség, stb. szempontjából legkiválóbb állampolgárok közül kerüljenek ki, tehát a nemzet elhivatottjai (elitje) közé tartozzanak; ezt a mértéket azonban sem jogszabályba foglalni, sem gyakorlatilag keresztülvinni nem lehet. Van azonban néhány követelmény, amelyet méltán kívánhatunk meg a törvényhozás minden tagjától, ezek: az odaadás, a *függetlenség*, az *önzetlenség* és a *tisztesség*. Ezeket a követelményeket a passzív választójog és különösen az összeférhetetlenség megállapításánál nehézség nélkül lehet zsinórmértékül elfogadni és könnyörtelen szigorúsággal kell végrehajtani. A választójog határainak helyes megállapítása, az összeférhetetlenség szigorú szabályozása, a mentelmi jog észszerű korlátozása és a házsabályok szigorítása e tekintetben a számbajöhető orvosszerek. Azt sem szabad felejtetni, hogy az olyan parlamentek válsága, amely parlament a nemzeti lélek szerves alkotása, természetesen máshogy orvosolható, mint az olyan parlamenteké, amelyeknek a nemzeti jellemben nincs mélyebb gyökerük; és az orvoslás természetesen csak a nemzeti lélek igényeit figyelembe véve történhetik.

A parlamentáris rendszer hátrányául tudják be annak ellenzői azt is, hogy az országgyűlés a nemzeti kormány erejét mérsékli, gyakori kormányválság előidézésével és különösen koalíciós kormányzat esetében a kormányzat irányát bizonytalanná teszi. Pedig joggal hivatkoznak arra, hogy a mai válságos időkben erős kormányzatra szükség van. Az alkotmányosság és az országgyűlési rendszer szerintük korlátozólag hat *a nemzet erő kifejtésére* és ebből a szempontból kívánatosabbnak tartják az alkotmányosság teljes mellőzését; mert ha van országgyűlés, azaz a nemzetnek nagy tagszámú képviselőtestülete hatalmat gyakorol, kézenfekvő a feltevés, hogy ez a hatalom a kormányzat erejét csökkentheti.

Azonban meggyőződésünk szerint, ha a nemzet egyetemében a nemzet sorsának főkérdésére a napi pártpolitikán felülemelkedő egységes akarat él, akkor ez az akarat a kormányzatot nem gyöngíti, de — amint fentebb láttuk — alátámasztja, annak tekintélyt és erőt ad. Alkotmányosság és tekintélyi kormányzat egymást kiegészítő rendszerek, mint-hogy a nemzeti akaraton alapuló kormányzat rendelkezik a legnagyobb tekintéllyel és van képesítve a legnagyobb erőfeszítésre; a tekintélyt azonban a nemzet vezetői nem a nyers erő alapján, hanem a nemzet bizalmából élvezik és a hatalmat csak a nemzet képviselétével egyetértésben gyakorolhatják. A kormánynak a parlament részéről kivételes hatalommal való felruházása a legnagyobbfokú erő kifejtést is lehetővé teszi a kormány részére a parlamentarizmus elvének feláldozása nélkül.

Az alkotmány mellőzése átmenetileg mutathat fel sikereket, de a kormányzat erejét egymagában nem tudja tartósan biztosítani. Mert ha az ilyen kormányzat valóban rendelkezne is a nemzet jelentékeny részének vagy legalább jobbainak bizalmával és a legnagyobb önzetlenséggel és jószán-

dékkal igyekeznék is a nemzet jobb jövőjét munkálni, működésének jogosultsága tekintetében a társadalom egyes csoportjaiban előbb-utóbb kétségek ébrednének. Maga az a körülmény, hogy a kormány az országgyűlést félretolta, s ily módon a nemzet irányító és ellenőrző hatalmát kizárta, tekintélyét benn és kinn mihamarabb aláássa; a folyton fokozódó bizalmatlanság vagy erejét fogja megbénítani, vagy hatalmának biztosítása végett az ellenvéleményt erőszakosan elnyomó rendelkezésekre kényszerül, s hova-tovább kizárólag a nyers erőre támaszkodhatik. Mindkét esetben csorbul az az összhang, amely egyedül egyesítheti közös munkára a nemzet minden tényezőjét és egyedül képesítheti a nemzetet nagy erő kifejtésre. Az alkotmányosság mellőzése mindig a nemzeti élet megrázkódását jelenti, s az ebből a válságból való kibontakozás rendszerint sok idővesztéssel és erőpazarlással kapcsolatos.

Az országgyűlési rendszert természetesen nem pótolhatja a népszavazás intézménye és nem pótolhatja az országgyűlés bizalmának utólag és nagyobb időközben való formai kikérése sem. Egyik sem ad a nemzetnek valóságos részvételt az államhatalomban és a mellett a diktatúra nem is ad lehetőséget a nemzeti közmeggyőződés szabad nyilvánulására.

Az alkotmányosságnak természetesen különös jelentősége van *Magyarországon*, ahol a nemzet befolyása a közhatalomra a nemzettel egyidős, ahol az országgyűlés mellőzése és az önhatalmú kormányzásra törekvés évszázadokon át annyi küzdelem oka, annyi szabadságharc kiindulópontja volt. A magyar országgyűlés szervesen nőtt ki a nemzet jogi felfogásából és a magyar nemzet története folytonos küzdelem az alkotmányosságért, amelynek kiépítésén és alkotmánybiztosítékokkal való körülbástyázásán annyi nemzedék dolgozott. Ez az alkotmányos, szabadságszerető szellem azon-

ban sohasem ment a királyi tekintély rovására és sohasem volt gátja a magyar nemzet érvényesülésének. Sőt az országgyűlés adott erőt az idegen befolyás elleni küzdelemre, a sérelmek megszüntetésének biztosítására; csak erre az országgyűlésre támaszkodó minisztériumok tudtak kellő súllyal fellépni a kiegyezés óta az osztrákok törekvéseivel szemben.

Hazánk alkotmányfejlődése az országgyűlési rendszerrel a legszorosabb kapcsolatban van. Nálunk az országgyűlés mellőzése vagy háttérbe szorulása mindig együttal alkotmányválságot, a jogfolytonosság kockáztatását jelentette. Szinte nemzetünk léte forrott össze alkotmányunkkal és az országgyűlési rendszerrel. „Minden más nemzet sokat veszíthet, ha elveszti hitét a parlament intézményében — mondja *Tisza* István —, mi magyarok azonban nemzeti létünket veszítjük el.” Ezért nemzetünk legerősebb védbástyájának látja „a magyar alkotmányos élet fenségének, becsületének megóvását, sikeres működésének biztosítását”. Pedig ha valaki, éppen *Tisza* jól látta a parlamenti rendszer kinővéseit (pl. obstrukció) is, de azért esze ágában sem volt rögtön általában a parlamenti rendszer csődjét hánytorgatni s az országgyűlés alkotmányellenes megszüntetését célba venni.⁷ Ellenkezőleg, az országgyűlést a nemzet legdrágább közkincsének, fennmaradásunk egyedüli biztosítékának, alkotmányunk zárvékének minősítette.⁸

Utóbbi időben a parlamentarizmus megtépázott tekintélyének helyreállítására külföldön, de e törekvések visszhangjaként nálunk is főleg két rendszert ajánlanak: az érdekképviseleti rendszert és a közvetett választást. Ezekre e helyt csak annyit jegyzek meg, hogy amennyiben nem a nemzeti akarat érvényesülésének meghamisítására kívánják e nem is

⁷ *Komis* Gyula: A magyar politika hősei, Bpest, 1940. 359. old.

⁸ Küzdelem a parlamentarizmusért. Gróf *Tisza* István beszédei.

új rendszereket felhasználni, azok csak a parlamentarizmusnak válfajait teszik és így erősítik tételünk igazságát. De az is kétségtelen, hogy amennyiben a parlamentarizmus való tartalma a mai válságos időkben meg is gyöngül, legalább a formákat, a kereteket kell fenntartani, hogy azok a válságos idők multával és a nemzeti önkormányzat megerősítésével új tartalommal telhessenek meg és a parlamentarizmus mielőbb ismét teljes erővel folytathassa örök hivatását.

A kiadásért felelős :
Dr. Egyed István, az Országos Nemzeti Klub főtitkára.
40.110. — Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. (F.: Thiering Richárd.)